

BELLE TEN

Cilt : XLIII

EKİM 1979

Sayı : 172

ANKARA ARKEOLOJİ MÜZESİNDE BULUNAN BİR PORTRE YÜZÜ

NEMİKA ALTAN

Arkeolog

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

Burada konu olarak aldığımız eser, bronzdan yapılmış bir erkek başının yüzüne aittir. Müzeye, nereden, ne yolla geldiği bilinmemektedir¹. 134-1-1972 numara ile envantere kayıtlı olan bu eser içi boş döküm tekniğinde yapılmıştır. Yüksekliği 0.28 m. dir.

Başın, kafatasının üst ve arka, yan kısımları, kulaklardan itibaren alnın az bir kısım eksiktir. Alnın büyük kısmı, pek az saçlar, kaşlar, gözler, burun, ağız, çene, sakalı mevcuttur. Çehre uzun olup dörtgen şeklindedir (Resim, 1-2).

Alın, geniş, yüksek olup hafif öne çıkıktır. Alnın ortasında kişisel hatlarını belirten, uzunlamasına derin bir çizgi vardır. Bu çizginin biraz aşağısından, kaşların ortasına meyilli inen iki derin çizgi görülmektedir.

Saçları; alın üzerinde, başın sol yanında pek az küçük parçalar halindedir. Saç telleri ince çizgilerle belirlenmiştir.

¹ Ankara Arkeoloji Müzesine 1955 yılında naklen geldiğimizde, bu eser depoda bulunuyordu. Zaten envanter numarasından da 972 senesinde envanter edildiği anlaşılabilir. Sonraki yıllarda, Kervansarayın ikinci katındaki odalar, bronz eserler için kullanıldığında odalardan birine konulmuştu. 1968 yılında Be-destenin (Müzenin) restorasyonu biten üçüncü ve dördüncü salonlarının ziyaretçilere açıldığı gündenberi klasik eserler vitrininde durmaktadır.

Taşçı kalemi çizgileriyle şekillendirilmiş olan kaşlar çatık ve kalın olup, kaş kılları plâstik olarak gösterilmiştir².

Gözler çukurda ve birbirine çok yakındır. İris, üç çeyrek daire şeklinde gösterilmiştir. Sağ gözün irisi, göz pınarına yakın olduğundan gözler hafif yukarı bakmakta ve aynı zamanda şaşkınlığını vermektedir. Göz bebekleri ise sola dönük hilâl şeklinde belirtilmiştir.

Üst göz kapakları, kalın çizgiyle aşağı inik olarak ve irisi kısmen örter vaziyette belirtilmiş, alt göz kapakları ise ince çizgiyle gösterilmiştir.

Burun kaşların devamı olup, uzun, kemerli, ucu aşağıya iniktir. Burun kanatları yaygın, burun delikleri geniş ve çukurdur. Burun kanatlarından ağız uçlarına doğru iki derin çizgi inmektedir. Üst dudakın üzerindeki çukurdan iki yana aşağıya doğru inen bıyığın her kılı hilâl şeklinde gösterilmiştir. Bıyığın uçları ağızın yanlarına inmekte böylece sakalla birleşmektedir. Bıyık kılları plâstik olarak gösterilmiş ve bıyık hilâl gibi şekillendirilmiştir.

Ağız; küçük ve kapalıdır. Üst dudak bıyığın altında saklı durumda, alt dudak ise ince olup uçları aşağı iniktir. Yüzde elmacık kemikleri çöküktür. Gerek bu çöküklük gerekse, burun kanatlarından ağız uçlarına doğru inen 2 derin kırışık portre sahibinin yaşça ileri olduğuna işaret etmektedir.

Sakal, kulakların bitiminden başlayıp çenenin altından boyuna kadar devam eder. Sakal, bıyık ve kaş tekniğinde işlenmiştir. Sakal kılları hilâl şeklinde kalın çizgilerle üst üste sıralar halinde gösterilmiştir. Yalnız sakal kılları bir sırada sağa ikinci sırada sola yöneliktir. Sakal, bıyığa nazaran hafif kabartma olarak gösterilmiştir.

Çene dolgun, hafif öne çıkıktır.

Portre özellikleriyle, portre işçiliğini tetkik ettiğimiz portre yüzü; göz, burun hatlarının kaş, sakal, ve bıyığın belirli ve iyi işlenmesi nedeniyle, portre sanatkarının eserin üzerinde özenle çalıştığını simgelemektedir.

Bununla beraber; portremiz, gerek kişisel hatlarının işlenmesinden, gerekse yüzün duruşu ve ifadesindeki ciddiyetten dolayı; bu yüzün, olgun ve yaşlı bir kişiye ait olması gerektiğini söyleyebiliriz. Sanatkarın, eserin işçiliğinde gösterdiği, özeni ve dikkati göz önüne

² Portremiz, sakal, bıyık işleniş bakımından Gordianus Devri portrelerini andırır. Heintze, R. M. 1955. Lev. 68, 2, 4.

alarak portremizin Devletin ileri gelen bir memuruna, yahut bir ilim adamının heykel veya büst portresine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Elimizde var olan portre özelliklerini göz önüne alarak Portremizin hangi devre ait olduğunu çözmeye çalışalım.

Portremizin, mevcut portrelerle yaptığımız karşılaştırmada maa-lesef tam bir benzerini bulamadık. Sakalın işlenişi bakımından, Athen, National Museum katalog no. 13, resim, 30, 31 deki mermer, erkek portresi³, profilden sakalının işlenişi bakımından bizim portreyle benzerlik gösterir, fakat diğer portre hususiyetleri bakımından benzemez. Orange bu portreyi M. S. 253-268 Gallianus Stiline tarihler.

Roma, Museo Nazionale Romano'daki Alessandro Severo Augusta'ya ait mermer portrenin⁴ göz kapaklarının kalın çizgiyle gösterilişi, iris'in üç çeyrek daire halinde tasviri, saç, kaş ve sakalının taşçı kalemiyle çizgiler halinde şekillendirilmesi, sakalın bizim portremizde olduğu gibi, her sırada sakal kıllarının sağa ve sola yön değiştirerek tasvir ve işlenişi portremizle yakın benzerlik göstermektedir. Fakat, ağız, göz, çene bakımından hiçbir surette benzerlik görülmez. (Alexander Severus 235-238).

Bıyıkların tel tel olarak işlenişi ve bıyık şeklinin aşağıya doğru hilâl şeklinde tasviri, ve sakalın kat kat olarak gösterilişi, aynı zamanda sakal tellerinin yönünün, bir sırada sağa ikinci sırada sola dönük oluşu bakımından, Caracalla'nın⁵ Cluj, Muzeul Archeologic-deki bronzdan yarı kırık portresindeki, bıyık işlenişi ve şekli, sakal işlenişi ve kat kat oluşu bakımından her iki portrede benzerlik görülür. Fakat, Caracalla'nın bıyığı, bizim portremizde olduğu gibi sakalla birleşmez, Caracalla'nın sakalı saçla birleşmiş olup, bizim portremizin saçının sakalla birleşip birleşmediği belli değildir. Bu benzerliklere karşın, diğer özelliklerde hiçbir benzerlik görülmemektedir (göz, ağız, burun işlenişleri gibi).

Bütün bu karşılaştırmalardan sonra sonuç olarak, portremizi saç, bıyık, sakal ve göz işlenişi bakımından yaklaşık olarak, M. S. III. yüz yılın ortalarına tarihleyebiliriz.

Mart 1978,

³ L'Orange H. P. Studien Zur Geschichte Des Spätiken Porträts, Oslo, 1933. 30, 31 Portratkopf Athen, National Museum. kat No: 13.

⁴ Felletti Maj, Iconografia Romana Imperial (222-285), Da Severo Alessandro Am. Aurelio Carmo, Roma. 1958, Tavola. IV, Fig. II

⁵ Max Vegner, Caracalla - Geta - Plauterla, Berlin, 1921 Das Römische Herrscherbild, Taf, 13. (Cluj, Muzeul Archeologic Rumanien), 215-245).

Res. 2 — Ankara Arkoloji Müzesinde bulunan portre yüzünün yandan görünüşü

Res. 1 — Ankara Arkoloji Müzesinde bulunan portre yüzü

